

УДК 378.147:811.111

Ю. О. Семенчук,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Тернопільський національний економічний університет)

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена питанням відбору автентичних фахових текстів для забезпечення ефективної іношомовної підготовки студентів-економістів. На основі аналізу сучасних досліджень та з урахуванням професійних потреб майбутніх спеціалістів пропонуються критерії відбору навчального мовленнєвого матеріалу.

Однією з передумов успішного навчання студентів-економістів професійно спрямованої іноземної мови є відбір та організація навчального матеріалу. Ця проблема знайшла своє висвітлення у працях І. Л. Бім, Н. Ф. Бориско, Т. О. Вдовіної, Н. Д. Гальскової, Н. І. Гез, Г. А. Гринюк, Л. Ю. Куліш, Б. А. Лапідуса, М. В. Ляховицького, О. С. Можасвої, Л. І. Морської, Л. П. Смелякової, С. К. Фоломкиної, Ч. Брумфіт (Ch. Brumfit), Д. Нунан (D. Nunan), М. Уест (M. West) та ін. На думку дослідників, проведення відбору мовного та мовленнєвого навчального матеріалу як основних компонентів змісту навчання іноземної мови є важливим завданням сучасної методики. Згідно з положеннями Загальноєвропейських рекомендацій Ради Європи з мовної освіти (2003 р.), основні стратегії відбору навчального матеріалу включають, по-перше, відбір іношомовних автентичних текстів та, по-друге, відбір ключових слів у тематичних полях з урахуванням професійних потреб тих, хто вивчає іноземну мову. Ми зупинимось на питаннях відбору мовленнєвого компонента, який головним чином складається з автентичного текстового матеріалу за фахом підготовки студентів у вищому навчальному закладі, що й становить мету даної публікації.

Навчальна діяльність студентів-економістів визначається автентичними текстами професійного спрямування, які є матеріалом для читання та обговорення; вони є цінним джерелом інформації, який доповнює отримані під час вивчення спеціальних дисциплін знання. Автентичні фахові тексти вважаються основою для організації інтерактивних видів робіт (розігрування ситуацій, розв'язування проблемних завдань, проведення презентацій та диспутів тощо) і можуть дати студентам "мотиваційний поштовх" для формулювання власних думок. Фахові тексти також важливі для студентів в плані оволодіння термінологічною лексикою сфери своєї майбутньої діяльності, оскільки вони дають приклади вживання термінологічної лексики у контексті, забезпечують студентів мовленнєвими формулами наукового регістру і є зразками наукової прози. Тому ми зробимо спробу виділити спектр джерел, з яких повинні відбиратися фахові автентичні тексти.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що навчальний матеріал для забезпечення професійних потреб майбутніх економістів повинен базуватись на автентичних текстах таких жанрів, як монографії, аналітичні статті за результатами теоретичних і експериментальних досліджень, матеріали наукових конференцій. Специфікою текстів такого виду є насиченість відповідними термінами, які розкривають наукові поняття і дають їм однозначне трактування. Невичерпним джерелом автентичної предметної інформації за будь-якою тематикою є, як відзначає О. Б. Тарнопольський, Інтернет. Для I-II етапів навчання услід за Г. І. Бородіною радимо відбирати текстовий матеріал із зарубіжних підручників, які призначені для студентів певної спеціальності, а також з базових, "класичних" монографій, дотримуючись принципів тематичності й інформативної насиченості, професійної спрямованості і доступності, поступового зростання труднощів і збільшення обсягу текстів [1: 48]. Тематика цих текстів дозволяє інтегрувати професійну та іношомовну компетенції студентів-економістів, розширити їхні предметні знання і науковий світогляд. Окрім автентичних текстів власне наукового або науково-популярного стилю, джерелом відбору мовленнєвого матеріалу є також ділові листи, контракти, угоди, декларації, рекламні проспекти фірм та компаній, протоколи ділових зустрічей, прайс-листи тощо. Вони містять екстралінгвістичну інформацію, необхідну для формування у студентів соціокультурної компетенції, є зразками мовної норми ділового стилю спілкування, слугують предметною наочністю. Якщо зміст текстових матеріалів відповідає професійним інтересам і пізнавальним потребам студентів, то це позитивно впливає на якість засвоєння вміщеної у них фахової інформації. Урахування "культурологічного компоненту" у таких текстах сприяє, як зазначає Р. О. Гришкова, формуванню глобального мислення і національної самосвідомості студентів, створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності, полегшує студентам сприйняття культурного розмаїття як норми співіснування культур у сучасних полікультурних спільнотах країн рідної та іноземної мови [2: 133].

Доцільність використання тих чи інших жанрів фахових текстів залежить, на нашу думку, від мети, з якою ми проводимо цей відбір. Наприклад, якщо студентам необхідно провести рольову гру,

що відображає певні реалії ділового життя економістів, такі як, скажімо, замовлення квитка на літак або резервування місця у готелі, то доречно буде дізнатися через Інтернет реальний розклад руху відповідного транспорту, знайти справжні квитки, рекламну продукцію готелів і таке інше, щоб кожен студент прочитав і зрозумів вміщену там інформацію, висловив свої міркування, використав під час розігрування ролей тощо. Якщо автентичні тексти відбираються з метою ознайомлювального або пошукового (за С. К. Фоломкіною) читання, то в цій ситуації не обійтися без довідникової літератури, статистичних збірників даних, останніх публікацій у фаховій періодиці, включаючи Інтернет. Коли ми відбираємо автентичні фахові тексти для навчального читання, яке є, на думку Г. В. Барабанової, необхідним етапом до зрілого професійно орієнтованого читання, або укладаємо методичну розробку з конкретної теми чи навчальний посібник, який має чітку структуру та систему текстових вправ і завдань, то у цьому випадку варто, наприклад, використати тексти з актуальних англійських підручників з відповідних фахових дисциплін, що дозволить забезпечити принцип міжпредметної координації у навчанні професійно спрямованої іноземної мови. Отже для відбору автентичних текстів треба використовувати такі джерела, які відповідають конкретним потребам навчального процесу і таким чином забезпечують реалізацію навчальних, освітніх, розвиваючих та виховних цілей навчання професійно орієнтованої іноземної мови.

Визначившись з джерелами відбору, розглянемо критерії відбору власне автентичних фахових текстів. Дослідники (О. В. Литвинов, О. О. Коломінова, Т. М. Панова, Т. С. Серова, О. Б. Тарнопольський, В. М. Щадрова та ін.) висувають низку критеріїв, таких як ситуативність, тобто можливість використання вміщеної в тексті інформації для моделювання типових ситуацій спілкування; ілюстративність, тобто здатність тексту ілюструвати наукові поняття чи категорії і полегшувати студентам їх розуміння; пізнавальна цінність як в інформативному, так і в соціокультурному, країнознавчому плані; доступність, тобто відносна, змістовна, простота матеріалу, яка дозволяє студентів розуміти професійно орієнтований текст; методична цінність, тобто насиченість тексту мовними одиницями: термінами, професіоналізмами, мовленнєвими кліше і структурами; лінгвістична цінність, тобто відповідність текстового фрагменту основним ознакам наукового тексту: комунікативна і смислова цілісність, змістова і структурна зв'язність, логічна завершеність. Серед інших критеріїв, запропонованих дослідниками, можна виділити автентичність, інформативність, тематичність, комунікативність, науковість, функціональність, новизна. Узагальнюючи всі перелічені вище критерії щодо відбору автентичних фахових текстів у контексті іншомовної підготовки студентів-економістів, ми зосередимося на визначенні критеріїв відбору оригінальних текстів з метою їх подальшої часткової модифікації, пристосування до навчальних потреб з урахуванням спеціалізації студентів, та створення навчальних текстів, на основі яких буде розроблено комплекс вправ для навчання студентів термінологічної лексики підмови міжнародної економіки.

Передусім, хочемо виділити критерій тематичності. Дотримання цього критерію означає, що відібрані фахові тексти мають відповідати тематиці Робочої програми з навчальної дисципліни "Іноземна мова за професійним спрямуванням" і корелювати з тематикою навчальної дисципліни "Міжнародна економіка", охоплювати всі важливі розділи з доступних базових підручників, які використовуються у процесі відбору, щоб забезпечувати студентів інформацією, доповнювати отримані ними знання з фахової дисципліни рідною мовою. Читання таких текстів повинно допомогти студентам розкрити значення термінологічних одиниць у контексті, стимулювати до участі в післятекстовій мовленнєвій діяльності. Вважаємо, що від тематики відібраних фахових текстів залежить ефективність організації навчальної інтерактивної діяльності на практичних заняттях з іноземної мови, оскільки студенти будуть зацікавлені читати тексти й обговорювати значущі для них у професійному плані проблеми, будуть розігрувати ситуації, що виникають з порушених у таких текстах проблем. Усе це дозволить активізувати у мовленні навчальний матеріал, у тому числі й галузеву термінологію.

Наступний критерій відбору автентичних фахових текстів – це доступність, тобто простота та зрозумілість викладеного матеріалу, відсутність архаїзмів, сленгу, складних і рідковживаних граматичних конструкцій, абстрактних понять. Доступність розуміння тексту також забезпечується наявністю схем, графіків, рисунків тощо, які роблять текст естетично привабливим, які підсилюють, за Л. П. Смеляковою, "мотиваційну спроможність" студентів до пояснення наукових понять та адекватного використання при цьому фахової лексики. Ілюстративний матеріал тексту використовується для аргументування думок студентів, для наведення прикладів та візуалізації вербальної інформації. Усе це зумовлює активізацію мисленнєво-мовленнєвої діяльності з читання і говоріння, сприяє процесам запам'ятовування навчального матеріалу, дозволяє урізноманітнити форми і види робіт на практичному занятті.

Фахові тексти повинні мати професійно-практичну спрямованість та містити актуальну для студентів наукову інформацію, характеризуватися ясністю, точністю, об'єктивністю, логічністю та аргументованістю викладу матеріалу. Тому важливим критерієм відбору автентичних фахових текстів є новизна та актуальність вміщеної у них наукової інформації. Цей критерій, на нашу думку, визначає пізнавальну цінність тексту, забезпечує можливість використання отриманої інформації не лише у навчальній, а й у майбутній професійній діяльності студентів. Дотримання критерію новизни означає, що студенти, читаючи такі тексти, будуть своєчасно поінформовані про актуальні проблеми економічної науки, будуть спроможні прослідкувати тенденції її розвитку, передбачити можливі наслідки тих чи інших управлінських рішень тощо. Телекомунікаційні засоби, передусім Інтернет, дозволяють провести відбір автентичних фахових текстів відповідно до критерію новизни та актуальності.

Ми виділили три важливих, на нашу думку, критерії відбору спеціальних текстів. Проте, як свідчить наш досвід, знайти такі тексти в готовому вигляді вкрай важко, а використати їх у створених навчальних посібниках без порушення авторських прав просто неможливо. Тому перед нами постає проблема, як зберегти автентичність відібраних іншомовних фахових текстів і одночасно зробити їх придатними для використання в навчальних цілях. Щоб використати автентичні тексти як навчальний матеріал з метою навчання іноземної мови за професійним спрямуванням ми схильні підтримати думку деяких методистів про необхідність провести так звану методичну адаптацію, або "методичну обробку" (Л. П. Горланова, К. І. Саломатов), одного або навіть кількох відібраних автентичних текстів, об'єднаних спільною тематикою. Про можливість переробки джерела-оригіналу з метою отримання навчального тексту, який не втрачає властивостей автентичності, що притаманна оригіналу, вказують О. Б. Тарнопольський і С. П. Кожушко, які й описують процедуру такого перетворення [3: 53]. Автентичність і методична обробка текстів не є поняттями, які виключають одне одного, вважає О. В. Носонович, оскільки методично опрацьовані тексти зберігають основні властивості автентичних творів з поправкою на конкретні завдання навчання і рівень мовної підготовки тих, хто навчається [4]. На думку О. Б. Тарнопольського, яка співзвучна з висновками деяких зарубіжних дослідників, в підручнику і відповідно в навчальному процесі "допускається використання *синтезованих* матеріалів і текстів, коли з декількох автентичних текстів шляхом скорочення і синтезування складається один текст, що не втратив автентичності, але є більш пристосованим до навчальних цілей" [5: 28]. Отже можемо вважати, що методичне опрацювання автентичних текстів дозволить добитися композиційної завершеності теми, яка розглядається, дасть можливість корегувати обсяг такого тексту, який, за дослідженням І. П. Макаренка має становити від 2800 до 4300 друкованих знаків [6: 134], забезпечить студентів новою інформацією (наприклад, статистичними даними для проведення порівняльного аналізу певного економічного явища та з урахуванням ситуації в економіці України). Підтримуємо думку, що створені, або модифіковані тексти навчального характеру не втрачають своєї автентичності, оскільки зберігають авторський стиль викладу матеріалу і оригінальну лексику, розкривають тему і передають читачам необхідну для подальшої комунікації фахову інформацію. Такі тексти відповідають потребам студентів у поглибленні здобутих рідною мовою знань за спеціальністю, вони є передумовою для непідготовленого мовлення на основі прочитаного тексту, тому їх корисно і доцільно створювати та використовувати у навчальному процесі з іноземної фахової мови.

Таким чином, ми визначили джерела і виокремили та проаналізували критерії відбору автентичних фахових текстів, необхідних для вивчення англійської економічної лексики під час рецептивних та продуктивних видів мовленнєвої діяльності студентів. Дотримання цих критеріїв створить підґрунтя для відбору власне термінологічної лексики і розробки вправ для її засвоєння, що може бути перспективою подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бородин А. И. Приемы проблемного обучения в профессионально-ориентированном учебнике для интенсивного обучения чтению на иностранном языке / А. И. Бородин // Новые технологии коммуникативно ориентированного обучения иностранным языкам в неязыковом вузе : сб. науч. трудов Моск. гос. лингв. ун-та. – 2000. – Выпуск 449. – С. 43–51.
2. Гришкова Р. О. Английська підготовка студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії / Р. О. Гришкова // Наукові праці ЧДУ імені Петра Могили. Серія : Педагогіка. – 2009. – Випуск 95. – Том 108. – С. 129–134.
3. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения : [учебное пособие] / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К. : Ленвіт, 2004. – 192 с.
4. Носонович Е. В. Методическая аутентичность учебного текста : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Елена Викторовна Носонович. – Тамбов, 1999. – 175 с.

5. Тарнопольський О. Б. Принципи побудови професійно орієнтованого підручника англійської мови для факультетів психології / О. Б. Тарнопольський // *Іноземні мови*. – 2009. – № 1. – С. 27–31.
6. Макаренко И. П. Принципы отбора текстов для чтения на иностранном языке в аграрном вузе / И. П. Макаренко // *Вестник Минского гос-го лингв. ун-та. Серия : Педагогика, психология, методика преподавания иностранных языков*. – 2006. – № 2 (10). – С. 127–136.

Матеріал надійшов до редакції 01.02. 2011 р.

Семенчук Ю. А. Критерии отбора профессиональных текстов для обучения студентов-экономистов английскому языку для профессионального общения.

Статья посвящена вопросам отбора аутентичных текстов для обеспечения эффективности иноязычной подготовки студентов-экономистов. На основании анализа современных исследований и с учётом профессиональных потребностей будущих специалистов предлагаются критерии отбора учебного речевого материала.

Semenchuk Yu. O. The Criteria of Selecting Authentic Professional Texts in Teaching English for Professional Communication Students Who are Major in Economics.

The article deals with the problems of authentic texts selection to provide effectiveness of teaching English for students professional communication students who are major in Economics. Having analyzed the latest researches and considered the professional needs of future specialists, the criteria of selecting educational material have been suggested.